

О. К. БЕЗПОЯСКО
СУПЕРМОДНИЙ — УЛЬТРАМОДНИЙ

Часто, дивлячись на юнака чи дівчину, в одязі яких занадто чітко і виразно підкреслено елементи моди, ми говоримо: *ультра модний*. Поряд з цим словом в усному мовленні побутує ще одне — *супер модний* з тим самим значенням: одягнений дуже модно.

Названі лексеми *супер модний* і *ультра модний* виступають у цьому випадку дублетами: маючи однакове значення, вони паралельно вживаються переважно в розмовно-побутовому стилі. Дублетність інтернаціональних префіксів — явище в мові досить поширене, причому одні з них уживаються в різних стилях мови, а інші мають обмежене коло використання. Так, дублетність інтернаціональних префіксів **архі-**, **супер-**, **ультра-**, **анти-**, **контр-** є своєрідним показником деяких мовних явищ. Саме завдяки цій дублетності фіксується точка перетину словотвірних значень запозичених інтернаціональних морфем, що вказує на динаміку сучасного префіксального словотвору.

Зближення і перехресчування значень відбувається у запозичених морфемах, об'єднаних загальним значенням, властивим усій групі префіксів. Префікси **анти-** і **контр-**, маючи загальне значення протилежності чи ворожості, розрізняються окремими семантичними відтінками і утворюють кілька продуктивних словотвірних типів.

Висока словотворча активність цих інтернаціональних морфем сприяє появі новотворів з цими афіксами не лише в мові науково-технічної літератури, як було досі, а й у мові суспільно-політичної літератури. Розширення сфери функціонування передбачає відповідні зміни в характері твірних основ: збільшення кола сполучуваних основ, що різняться між собою семантичними нюансами. Практично це виявляється в тому, що твірні основи, які раніше вказували здебільшого на конкретний предмет, явище тощо, тепер у багатьох випадках мають абстрактне значення: *антимистецтво*, *контрпропаганда*, *контркультура*.

Іноді різні префікси приєднуються до тих самих основ, у результаті чого виникають слова з інтернаціональними префіксами-дублетами, напр.: «Під *контркультурою* нерідко розуміють певну спільність людей, які свідомо відмовилися від системи культурних цінностей суспільства і намагаються замінити цю систему.. **анти-** або *контрцінностями*» (Філософська думка); «Масовій культурі сучасного Заходу.. намагаються сьогодні протиставити так звану *антикультуру*» (Рад. літературознавство); «В. І. Ленін був за рішучу критику.. лібералів, за викриття їх *антиреволюційності*» (Історія КППС); «Від крайньої революційності до крайньої *контрреволюційності* — ось амплітуда молодих бунтарів» (Всесвіт).

Таке саме трапляється і в словотвірних типах з префіксами на позначення надмірності, інтенсивності чого-небудь (**архі-**, **супер-**, **ультра-**), коли вони сполучаються з основами різноманітної семантики. Ці форманти мають синонімічні значення. Чим ближчі основи, тим більше вірогідності в постійності синонімічних відношень між цими морфемами.

Найчастіше бувають тотожними і взаємозамінними префікси **супер-** і **ультра-**, пор.: *супермодернізм* — *ультрамодернізм*. Одне суспільне явище — модернізм у його крайніх проявах — названо двома словами, що різняться лише афіксальними елементами. Подібно до цього можна замінити *суперекстремізм* на *ультраекстремізм*, *суперлаконізм* на *ультралаконізм*, *суперекзистенціаліст* на *ультраекзистенціаліст*, *суперкороткий* на *ультракороткий*, *супермода* на *ультрамода*. Такі лексеми з інтернаціональними префіксами-дублетами характерні для суспільно-політичної термінології, а також розмовно-побутового стилю. У більшості випадків вони оказіональні, не фіксуються словниками і з часом виходять з ужитку.

Дублетні інтернаціональні префікси подекуди використовуються в науково-технічній термінології, пор. *суперцентрифуга* — *ультрацентрифуга*, *суперфільтр* — *ультрафільтр*. Префікс **архі-** виражає ознаку посиленої дії, а його значення часто наближається до значення

префікса **най-**. Слова на позначення нових понять з цим префіксом утворюються рідко, оскільки йому властива формотворча функція. Коли префікс **архі-** входить в один синонімічний ряд з префіксами **супер-** і **ультра-**, останні також набувають формотворчого відтінку, пор.: *ультрасучасний* і *архісучасний*. Значення кожного інтернаціонального афікса в таких випадках допомагає визначити контекст, пор.: «На цьому ідейному ґрунті виникають десятки фільмів з *архіреволюційними* гаслами» (Вітчизна); «Тому-то позиції прибічників контркультури і хитаються в межах від абстрактного гуманізму до *ультраревольюційності*» (Філософська думка); «Лівий ревізіонізм, протиставляючи нібито «неревольюційному» марксизму-ленінізму свої *суперреволюційні* теорії, по суті змикається з правим ревізіонізмом» (Філософська думка).

Але частіше значення префіксів чітко розмежовані. Формант **архі-** може надавати основам відтінку зниженості, прихованої іронії, тобто набуває стилістичної маркованості; префікси **супер-** і **ультра-** стилістично нейтральні; **супер-** уживається для позначення предметів, явищ, які відрізняються від звичайних своєю величиною, розміром, якістю (*супертанкер*, *супереліта*); **ультра-** вказує на зміни з внутрішнього боку явища, його суті. Так, *супернаціоналізм* характеризується як система політичних поглядів, що пропагують наднаціональну інтеграцію. Зміна префікса викличе зміну семантики похідної основи: іменник *ультранаціоналізм* (при можливому існуванні такого слова) указував би на крайню форму націоналізму. Іноді такої зміни семантики не відбувається, напр.: *ультраімперіалізм* (переростання імперіалізму в ультраімперіалізм шляхом об'єднання національних монополій) можна замінити синонімічним *суперімперіалізм*, де обидва префікси тотожні значенням префікса **над-**.

Таким чином, дублетність префіксів залежить від значення твірної і похідної основ у контексті, від сфери функціонування тощо. Сполучення різних запозичених афіксальних морфем з однаковими твірними основами пояснюється динамікою словотвору сучасної української мови, оскільки словотвір виступає як особливо динамічна і рухлива система мови.